

УДК 340.12(477:4-6ЄС)
DOI: 10.26565/2075-1834-2019-27-04

АСПЕКТИ ВЗАЄМНОГО ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ РОЗШИРЕННЯ ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Передерій О. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: perederii@karazin.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Кулачок-Тітова Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: l.kula4ok@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

АНОТАЦІЯ: у статті з позицій загальнотеоретичної характеристики розкриваються основні аспекти взаємного впливу процесів реформування правової системи України і розширення правового простору Європейського Союзу (ЄС).

Наведено зміст категорії «правовий простір» як визнану та регульовану правом сферу життєдіяльності людей, організацій, держав та міжнародних інститутів для досягнення погоджених та загальних цілей. Наведено основні характерні риси правового простору як явища юридичної дійсності: багаторівневе правове регулювання із застосуванням актів внутрішньодержавного і міжнародного права, уніфікація правил правозастосування, обов'язковість узгодження на консенсуальній основі суб'єктів, які діють у межах правового простору. Підкреслено чинники розширення правового простору ЄС. Зазначено, що реформування правової системи України і розширення правового простору ЄС є процесами, які взаємопов'язані між собою і доповнюють одне інше. В основі такого взаємозв'язку лежить політична воля України до визнання і легітимації норм і принципів права ЄС з одного боку і бажання ЄС розширити географічно-просторові межі політико-правового і економічного впливу з іншого.

Спираючись на аналіз положень актів двостороннього співробітництва України і ЄС, а також використовуючи досягнення вітчизняних науковців, які досліджували вплив права ЄС на національну правову систему виокремлюється чотири основні аспекти взаємного впливу процесів трансформації національної правової системи і масштабів розширення регуляторного потенціалу права Європейського Союзу. Зокрема, це створення нормативних підстав для розвитку інтегративних зв'язків України і ЄС, визнання в Україні універсальних цінностей ЄС, залучення України до участі у європейських політиках. Вказано на проблематику повноцінної участі України у реалізації спільних з ЄС напрямів політики.

Підкреслено, що головним результатом активної взаємодії національної правової системи з правовим простором ЄС є зміна методологічних підходів до аналізу співвідношення політичних кордонів Європейського Союзу і фактичної територіальної сфери розповсюдження європейського правового простору, а саме правових кордонів. Саме тому перед сучасною науковою спільнотою постає нове перспективне завдання – обґрунтувати закономірності формування оптимальної моделі запозичення Україною позитивних юридичних практик правового простору ЄС за умови збереження національної ідентичності в умовах реформування вітчизняної правової системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: право, правова система України, правовий простір Європейського Союзу, конвергенція, правова реальність, універсальні цінності Європейського Союзу, права людини.

**ПРАВОВАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ И РАСШИРЕНИЕ
ПРАВОВОГО ПРОСТРАНСТВА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА
(АСПЕКТЫ ВЗАИМООБУСЛАВЛИМОСТИ)**

Передерий А. С.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: perederii@karazin.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Кулачок-Титова Л. В.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: l.kula4ok@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

АННОТАЦИЯ: в статье с позиций общетеоретической характеристики раскрываются основные аспекты взаимного влияния процессов реформирования правовой системы Украины и расширение правового пространства Европейского Союза (ЕС).

Раскрыто содержание категории «правовое пространство» как признанную и регулируемую правом сферу жизнедеятельности людей, организаций, государств и международных институтов для достижения согласованных и общих целей. Приведены основные характерные черты правового пространства как явления юридической действительности: многоуровневая правовая регуляция с применением актов внутригосударственного и международного права, унификация правил правоприменения, обязательность согласования на основе консенсуса субъектов, которые действуют в пределах правового пространства. Выделены факторы расширения правового пространства ЕС. Отмечено, что реформирование правовой системы Украины и расширение правового пространства ЕС является процессами, которые взаимосвязаны между собой и дополняют одно другое. В основе такой взаимосвязи лежит политическая воля Украины к признанию и легитимации норм и принципов права ЕС с одной стороны и желание ЕС расширить географические пространственные пределы политико-правового и экономического влияния с другой.

Опираясь на анализ положений актов двустороннего сотрудничества Украины и ЕС, а также используя достижения отечественных ученых, которые исследовали влияние права ЕС на национальную правовую систему выделено четыре основных аспекта взаимного влияния процессов трансформации национальной правовой системы и масштабов расширения регуляторного потенциала права Европейского Союза. В частности, это: создание нормативных оснований для развития интегративных связей Украины и ЕС, признание в Украине универсальных ценностей ЕС, привлечение Украины, к участию в европейских политиках. Указано на проблематику полноценного участия Украины в реализации общих с ЕС направлений политики. Подчеркнуто, что главным результатом активного взаимодействия национальной правовой системы с правовым пространством ЕС является изменение методологических подходов к анализу соотношения политических границ Европейского Союза и фактической территориальной сферы распространения европейского правового пространства, а именно правовых границ. Исходя из этого, перед современным научным сообществом формируется новое перспективное задание – обосновать закономерности формирования оптимальной модели заимствования Украиной позитивных юридических практик правового пространства ЕС при условии сохранения национальной идентичности в условиях реформирования отечественной правовой системы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: право, правовая система Украины, правовое пространство Европейского Союза, конвергенция, правовая реальность, универсальные ценности Европейского Союза, права человека.

ASPECTS OF MUTUAL INFLUENCE OF EXTENSION PROCESSES OF THE EUROPEAN UNION LEGAL SPACE AND THE REFORMING OF THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

Perederii Oleksandr,

Associate Professor of Department of State
and Legal Disciplines PhD in Law,
Associate Professor,
Kharkiv, 61022, 4 Svoboda Square,
e-mail: perederii@karazin.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Kulachok-Titova Liudmyla,

Associate Professor of Department of State
and Legal Disciplines PhD in Law,
Associate Professor,
Kharkiv, 61022, 4 Svoboda Square,
e-mail: l.kula4ok@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

ANNOTATION: the article defines the main aspects of mutual influence of the legal system of Ukraine reforming processes and the extension of the legal space of the European Union (EU) from the general theoretical viewpoint.

The article defines the category «legal space» as an acknowledged and regulated by law life sphere of people, organizations, states and international institutions in order to achieve the agreed and common goals. The main features of the legal space as a phenomenon of legal reality are outlined: multilevel legal regulation with the application of national and international legal acts, unification of law enforcement rules, mandatory agreement on a consensual basis of actors operating within the legal space. The factors of the EU legal space extension are emphasized. It is noted that the reforming of the legal system of Ukraine and the EU legal space extension are interconnected and complementary processes. At the core of such a relationship lies the political will of Ukraine to recognize and legitimize the norms and principles of EU law on the one hand and the desire of the EU to expand the geographical and spatial boundaries of political, legal and economic influence on the other.

Based on the analysis of provisions of the bilateral cooperation acts of Ukraine and the EU, as well as using the achievements of national scientists who studied the impact of EU law on the national legal system, four main aspects of the mutual influence of transformation processes of the national legal system and the scope of the extension of the regulatory capacity of the European Union law are highlighted. In particular, it is the creation of a legal basis for the development integrated ties between Ukraine and the EU, recognition of the universal values of the EU in Ukraine, and the involvement of Ukraine in European politics. It is pointed to the issue of Ukraine's full participation in the realization of common policies with the EU.

It is emphasized, that the main result of active interaction between the national legal system and the EU legal space is the change of methodological approaches to the analysis of the correlation of political borders of the European Union and factual territorial scope of the European legal space, especially legal borders. That is why the modern scientific community faces a new perspective task - to ground the patterns of formation of the optimal model of Ukraine's borrowing of positive legal practices from the EU legal space, provided that the national identity is preserved in the conditions of the national legal system reforming.

KEY WORDS: law, legal system of Ukraine, legal space of the European Union, convergence, legal reality, universal values of the European Union, human rights.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Останні три десятиліття позначилися збільшенням політичної ролі Європейського Союзу (далі – ЄС) у загальнопланетарному глобалізаційному поступі. Це обумовлюється кількома чинниками. По-перше, у період з 1973 по 2013 р. у ЄС відбулося шість так званих «хвиль розширення», коли до складу Союзу приєднувалися нові держави і цим сприяли збільшенню як територіально-просторових меж ЄС, так і укрупненню гуманітарного, політико-економічного і виробничого потенціалу. По-друге, впродовж останніх трьох десятиліть ЄС налагодив режим тісної співпраці з третіми країнами на політико-правовому, економічному і культурному рівнях. По-третє, основою високого потенціалу політико-правового впливу ЄС на загальносвітові процеси є економічна потужність альянсу. За даними бази Всесвітнього банку «Показники світового розвитку» (World Development Indicators) більшість держав ЄС входять до перших трьох десятків країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій в економіку інших держав (зокрема, це Німеччина, Франція, Великобританія, Нідерланди, Польща, Кіпр, Швеція, Фінляндія) [1]. Сума прямих іноземних інвестицій держав ЄС в економіку різних країн світу оцінюються у десятки мільярдів доларів США.

Якщо аналізувати зазначені вище процеси крізь призму юридичної доктрини, то маємо підстави констатувати, що зближення ЄС характеризувалося формуванням правової системи ЄС, яка передбачає правові механізми для налагодження взаємовідносин з іншими державами світу. Використовуючи їх, ЄС постійно поглиблює взаємовідносини з іншими державами і у процесі цього спостерігається існування

двох взаємодоповнюючих і пов'язаних між собою тенденцій – внутрішніх змін правових систем суверенних держав, які співпрацюють з ЄС і збільшення сфери нормативного впливу правового простору ЄС.

Україна, як і значна кількість інших держав Старого світу задекларувала позицію, у відповідності до якої пріоритетом перспективи подальшого розвитку національної державності тісно пов'язуються з набуттям членства у ЄС. Відповідно, першочерговим завданням для нашої держави є поглиблення всебічної співпраці з ЄС. Беручи до уваги практичну складність цього процесу, актуальним напрямом державного розвитку України є вироблення і реалізація чіткої послідовної стратегії комплексного, системного запровадження загальноєвропейських моделей організації державного управління і життєдіяльності суспільства у національну практику державного будівництва. Відповідно, завданням сучасної юридичної науки є всебічне дослідження аспектів гармонізації правової системи України з наддержавним правом ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичною основою статті стали відповідні ідеї і висновки таких вітчизняних і зарубіжних науковців як Д. М. Белов, І. Н. Барциц, О. В. Волошенко, Є. І. Григоренко, О. П. Євсєєв, В. В. Мельник, О. В. Петришин, І. В. Плюгіна, О. М. Сахань, Ю. О. Тихомиров та інших. У працях зазначених науковців, які використовувалися нами у процесі дослідження обраної проблематики, піддаються глибинному доктринальному аналізу важливі аспекти функціонування правової системи України в умовах європейської інтеграції. Зокрема, висвітлено проблематику гармонізації національного законодавства України з законодавством ЄС, окреслено тенденції трансформації соціально-правової реальності України за умов запровадження інститутів права у національну практику державного будівництва, проаналізовано проблематику всебічного забезпечення інституту прав і свобод особи у процесі розширення ЄС, формування зони вільної торгівлі і активного культурного діалогу України і ЄС тощо. Також у процесі підготовки статті було опрацьовано інформаційні дані Всесвітнього банку, опрацьовано положення міжнародних угод, що регулюють взаємодію України і ЄС, актів чинного законодавства України, резолюції Європейського парламенту, аналітичні матеріали міжнародних організацій, окремі експертні оцінки тощо.

Метою статті є розкриття основних аспектів взаємного впливу процесів реформування правової системи України і розширення правового простору ЄС.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до викладу основного матеріалу відзначимо, що аналіз взаємної обумовленості процесів модернізації національної правової системи України і розширення правового простору ЄС обумовлює доцільність визначення змісту категорії «правовий простір». Слід відзначити, що сама категорія «правовий простір» в останні роки чим далі частіше зустрічається у наукових працях правознавців різних держав та, зокрема, України. Беручи за основу точку зору Ю. О. Тихомирова, під правовим простором пропонуємо розуміти визнану та регульовану правом сферу життєдіяльності людей, організацій, держав та міжнародних інститутів для досягнення погоджених та загальних цілей [2, с. 20]. Визначаючи зміст цієї категорії доцільно зазначити, що розмаїття варіацій їх тлумачення є значним. Підтримуючи позицію українського правознавця Д. М. Белова, відзначимо, що практично важливим при дослідженні правового простору є не визначення дефініції цього поняття, а усвідомлення доцільності просторової ідентифікації правової системи як методологічної процедури, яка дає можливість усвідомити площини взаємодії правових систем в залежності від просторової прив'язки [3, с. 53].

У якості основних ознак, які характеризують зміст і призначення правового простору, пропонується виокремлювати кілька його динамічних характеристик. Зокрема, для правового простору притаманним є багаторівневе правове регулювання із застосуванням актів внутрішньодержавного і міжнародного права, основи правозастосування мають бути уніфікованими. Крім цього, дії суб'єктів, які функціонують у межах правового простору, обов'язково мають бути угоджені на консенсуальній або іншій основі.

Правовий простір ЄС вбирає в себе на лише територію у межах державних кордонів країн-членів ЄС, а й простір і предметну сферу поширення регуляторного впливу норм і принципів права ЄС за межами політичних кордонів Союзу. При цьому, як зауважує І. Н. Барциц, правовий простір є категорією рухомою і може розширюватися чи звужуватися залежно від доцільності регламентації тих чи інших суспільних відносин [4, с. 104]. Саме цим пояснюється те, що універсальні правові цінності ЄС, про які мова піде нижче, сприймаються на рівні соціально-правової організації держав, які не входять до складу ЄС.

Реформування правової системи України і розширення правового простору ЄС є процесами, які взаємопов'язані між собою і доповнюють одне інше. В основі такого взаємозв'язку лежить політична воля України до визнання і легітимації норм і принципів права ЄС з одного боку і бажання ЄС розширити географічно-просторові межі політико-правового і економічного впливу з іншого. Розглянемо найбільш важливі аспекти такого взаємного впливу.

Першим аспектом взаємного впливу реформування правової системи України і розширення правового простору ЄС є формування загального нормативного підґрунтя для налагодження інтеграційних зв'язків між сторонами. Як відзначає І. В. Яковюк, такі інтеграційні зв'язки є необхідною передумовою для розвитку регіонального співробітництва між сторонами і досягнення однорідності соціально-економічного розвитку та схожості політичної системи [5, с. 88]. В основі формування нормативного підґрунтя для розвитку інтегративних зв'язків між суверенними державами і ЄС є суверенна політична воля конкретної держави провадити політику зближення з європейським альянсом. Також значний вплив на зближення з ЄС справляють і економічні, науково-технічні, соціальні та інші чинники.

Контрольною точкою відліку для запуску взаємопов'язаних процесів перетворень правової системи України і розширення діапазону регуляторного впливу права ЄС у східноєвропейському регіоні стало підписання 14.06.1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [6]. Саме тоді сторонами було визначено юридичні параметри зближення України і ЄС. У межах цього процесу українська сторона брала на себе зобов'язання поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством співтовариства з метою досягнення «приблизної адекватності» у таких галузях як митна справа, банківська справа, податкова політика, фінанси, захист конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, захист навколишнього середовища, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти розвитку ядерної енергії та транспорту (ст. 51). Зі свого боку, ЄС гарантував надання Україні технічної допомоги з перекладу законодавства і надання сприяння у підготовці вітчизняних спеціалістів.

Пізніше, у березні 2004 р. на тлі подальшої активізації і поглиблення відносин між Україною і ЄС було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 1629-IV [7]. Метою прийняття цього акта було досягнення відповідності правової системи України *Acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір у подальшому вступити до нього. Документ чітко визначив, що адаптація законодавства України до законодавства ЄС є планомірним процесом, що передбачає обов'язковість впровадження у національну практику правового регулювання суспільних відносин норм і принципів права ЄС. Через десять років, у 2014 р. між Україною і ЄС було укладено вже згадувану нами Угоду про асоціацію. Положення документа складають юридичну основу поступового наближення стандартів функціонування правової системи України до принципів правового регулювання основних сфер суспільних відносин Європейського Союзу. Положення Угоди про асоціацію підлягають послідовному впровадженню у національну практику державного будівництва у відповідності до Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію [8]. Нормативне визначення плановості і відповідальних суб'єктів за імплементацію положень Угоди про асоціацію підтвердило, з одного боку, інтенсифікацію і поглиблення конвергенції правових систем України і ЄС, а з іншого – значно розширило територіальні межі правового простору ЄС у Східній Європі за рахунок України, стало дорожньою картою для спільних стандартів використання механізмів правового регулювання суспільних відносин.

Другим аспектом, що характеризує взаємообумовленість трансформації правової систем України і розширення правового простору ЄС є юридичне визнання Україною обов'язковості першочергового дотримання, захисту і примноження на національному рівні системи універсальних цінностей ЄС. Положення ст. 2 Розділу I Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 07.02.1992 р. визначає, що базовими цінностями ЄС є права людини, людська гідність, свобода, демократія, рівенство, правова держава, у тому числі права осіб, що належать до національних, релігійних і інших меншин [9]. Універсальні цінності ЄС становлять серцевину європейського права та є ідейним фундаментом європейського правового простору. Особливе місце серед універсальних цінностей займає інститут прав людини. О. В. Петришин пояснює це тим, що права людини мають значення соціоантропологічного фундаменту сучасної нормативної системи і складають саму сутність права [10, с. 16]. Права людини та ефективні способи їх забезпечення і владного захисту можна також вважати основою нормативно-ідеологічної основи правового простору, який формується ЄС. В цілому жорстка прихильність цінностям ЄС можна вважати базовою умовою, що ставиться до держав, які висловили політичну волю до входження у правовий простір ЄС. Але поряд із цим, ігнорування цінностей ЄС третіми державами є відомою підставою для застосування до держави санкцій у вигляді призупинення темпів розвитку відносин з ЄС, дистанціювання держави від правового простору ЄС та, у крайньому випадку, введення санкцій.

Доцільно зауважити, що універсальні цінності в історії об'єднаної Європи сформувалися у процесі еволюції європейської моделі співіснування народів і культур континенту. Жорсткі уроки світових воєн, криз і тоталітарних диктатур спонукали європейців шукати і знаходити компроміси між категоріями, які виглядали ще в недалекому минулому суперечливими, а іноді навіть несумісними: віри і розуму, індивідуалізму і солідарності, вільної конкуренції і соціального захисту, ринку і державного регулювання, нарешті, ревним захистом національно-культурної ідентичності і усвідомленням приналежності до єдиного цивілізаційного центру – до Європи. Такий синтез пояснює вироблення

об'єднаною правовою системою ЄС цінностей загального виміру [11, с. 104]. Відповідно, правопорядок держав-членів ЄС ґрунтується на юридичних механізмах забезпечення плюралізму, недопустимості дискримінації, толерантності, справедливості, гендерної рівності, справедливого правосуддя. Всі перелічені цінності складають основу загальноідеологічних постулатів правової системи ЄС.

Підписавши Угоду про асоціацію Україна офіційно визнала, що архітектура відносин з ЄС надалі будуватиметься виключно на втіленні спільних цінностей (преамбула Угоди і положення ст. 1). Відповідно, внутрішня політика України має бути повністю спрямована на повноцінне виконання зазначеного зобов'язання на всіх рівнях і у всіх сферах суспільного життя і державного управління. Проте, слід констатувати, що однією із найбільш гострих проблем для України є не формальне нормативно-правове забезпечення цінностей ЄС, а їх реальне втілення. О. М. Сахань наголошує в зазначеному контексті на тому, що проблема невідповідності між декларуванням українською владою загальноєвропейських цінностей як важливої складової інтеграції України в єдиний європейський простір та реально існуючими суспільно-політичними практиками щодо їх втілення є найбільш серйозним чинником, що гальмує швидкість євроінтеграційних прагнень Української держави [12, с. 178]. В Україні, на основі мобілізації і консолідації зусиль всіх політичних сил, інститутів громадянського суспільства і державної влади треба виконати значний обсяг роботи по подоланню високого рівня корупції у владі, підвищенню рівня соціально-політичної відповідальності чиновників, запровадження ефективного механізму контролю народу за публічною адміністрацією, протидії значному рівню бюрократизації владних інституцій, створенню інвестиційно привабливого клімату у державі та виконати багато інших суміжних завдань. Успішне вирішення вказаних вище завдань розширить діапазон умов для повноцінного втілення цінностей ЄС у соціально-правовій практиці.

Наступним важливим аспектом, що розкриває взаємний зв'язок між процесами модернізації правової системи України і розширенням правового простору ЄС є *участь України у реалізації так званих «європейських політик»*. Це умовна назва найважливіших для об'єднаної Європи форм діяльності інституційного апарату ЄС, що мають на меті досягнення цілей існування Союзу. Зокрема, найважливішими напрямками спільної діяльності є участь зі структурами ЄС у таких політиках як:

- політика ЄС зі збереження й зміцнення миру та стабільності у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів і норм ООН, ЄС, Ради Європи (ст. 7 Угоди про асоціацію визначає, що Україна і ЄС спільно розробляють заходи, що спрямовані на залучення України до Спільної політики безпеки і оборони (СПБО), недопущення конфліктів, здійснення антикризового управління, забезпечення європейської регіональної стабільності, роззброєння, контроль над озброєннями та експортом зброї, поліпшення взаємовигідного діалогу у космічній сфері). Політика зі збереження миру та стабільності ЄС є визначальною рисою зовнішньополітичної діяльності альянсу, основою для ствердження його ідентичності на міжнародній арені. Відповідно, участь України у реалізації спільної оборонної політики ЄС є свідченням того, що український народ був і залишається носієм ідеалів гуманності, інтернаціональної толерантності, мирного вирішення міжнародних спорів;

- політика ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод (Україна взяла на себе зобов'язання спільно з ЄС реалізувати заходи, які спрямовані на зміцнення судової влади, протидію корупції, організованій злочинності та тероризму, відмиванню коштів та незаконному обігу наркотиків, забезпечення захисту персональних даних, управління міграційними потоками, здійснення судового співробітництва у цивільних та кримінальних справах). Яскравим прикладом визнання з боку ЄС вагомості внеску України у протидію злочинності на території Європи є налагодження співпраці органів охорони правопорядку України з Європейським поліцейським офісом (Європол). 14.12.2016 р. у Гаазі було підписано і 12.07.2017 р. ратифіковано Верховною Радою Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво (далі – Угода) [13]. У документі закріплюється положення про те, що Європол і Україна налагоджують відносини співробітництва задля двосторонньої підтримки самої України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами тяжкої злочинності. Більш того, визначено основні форми адміністративного співробітництва правоохоронних інституцій України і ЄС;

- спільна політика України і ЄС, що спрямована на створення зони вільної торгівлі з ЄС і активізації двосторонніх відносин (сторони створюють сумісними зусиллями організаційно-правові умови для формування стійких економічних та торговельних відносин, які у перспективі призведуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС і будуть сприяти функціонуванню ефективної зони вільної торгівлі. Умовою для цього є поступова адаптація українського законодавства до *acquis* ЄС). Станом на початок 2019 р. Україна досягла суттєвого прогресу у виконанні нормативно-правових та інституційних зобов'язань в рамках імплементації положень Угоди про асоціацію в частині розвитку зони вільної торгівлі [14]. Окрім прийняття відповідної угоди, про яку мова піде нижче, основними досягненнями нашої держави в означеному напрямі стало приєднання України до Програми ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014-2020)», підготовка

нормативної бази для приєднання до Регіональної Конвенції про преференційні правила походження товарів, схвалення проекту Всеохоплюючої стратегії реформування системи санітарного та фітосанітарного нагляду в Україні, поступове впровадження Дорожньої карти реформ системи державних закупівель;

- гуманітарно-культурна політика ЄС (передбачає формування організаційно-правових умов для налагодження культурного діалогу між народами, взаємодії молоді, поступове входження України до європейського освітнього і наукового простору, запровадження в Україні європейських стандартів охорони здоров'я тощо). Основним постулатом для загальноєвропейської політики є визнання за урядом кожної суверенної держави права її самостійно планувати і реалізовувати з огляду на збереження та охорону національної культурної спадщини і налагодження продуктивного діалогу з іншими державами. Такий принцип цілком відповідає намаганням України подолати культурогенну кризу в умовах глобалізації, детермінованих економічною кризою, пошуку компенсаторів негативних наслідків економічної кризи, відновленню порушеного балансу інструментального (техногенного) і гуманітарного характеру [15, с. 133].

В цілому успіх участі України у зазначених напрямках політики ЄС неможливий без інституціональних і функціональних змін національної правової системи і, зокрема, проведення системних реформ. Послідовна робота з приведення відповідності правового устрою України до *Acquis communautaire* є необхідною умовою оновлення національної правової системи і, паралельно, чинником посилення впливу європейського правового простору у державі. На сьогодні українське суспільство вітає успіхи України у реалізації зазначених вище напрямів спільної з ЄС політики і їх позитивні наслідки. Для прикладу можна навести набуття чинності Угоди про зону вільної торгівлі України з ЄС 01.01.2016 р. За розрахунками спеціалістів потенціал зони вільної торгівлі між Україною та ЄС забезпечить зростання ВВП України на 0,5% щороку, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1,2% на рік. Очікується також, що обсяг експорту до ЄС має зрости приблизно на 6,3%, обсяг імпорту товарів з ЄС – збільшиться на 5,8%, а середня заробітна плата в Україні – зрости на 5,5% [16]. Ще одним важливим досягненням спільної гуманітарної політики України і ЄС є запровадження з 11.06.2017 р. безвізового режиму перетинання громадянами України кордону ЄС. Безвізовий режим відкриває можливість для громадян України відвідувати культурні та спортивні заходи у державах ЄС, здійснювати журналістські подорожі, короткострокове навчання та обмін досвідом, поїздки на лікування тощо [17]. Крім цього, Україна поступово поглиблює співпрацю з правоохоронними інституціями ЄС, розширює гуманітарне співробітництво з ЄС і постійно удосконалює правові умови для цього. Безперечно, такі досягнення сприяли певній політизації процесу трансформації конституційного ладу України у напрямку євроцентризму. Це знайшло відображення у конституційному закріпленні невідворотності проєвропейського курсу України. Проте, такий підхід вважаємо виправданим з огляду на специфіку розвитку державно-правового життя в Україні, яке Є.І. Григоренко та О. П. Євсєєв називають «перехідним» через серйозні соціальні потрясіння останніх років [18, с. 5].

Ще одним важливим аспектом взаємного впливу процесів трансформації національної правової системи і розширення правового простору ЄС є створення інституцій політичної координації розвитку режиму асоціації України і ЄС. Такі інституції почали створюватися ще у 90-х роках ХХ ст., але їх діяльність була фрагментарною та вузькоспеціалізованою. Так, починаючи з 1994 р. між Україною і ЄС було засновано Комітет з парламентського співробітництва. Ця інституція являла собою форум, на якому зустрічаються члени Українського та Європейського парламентів для обміну професійними думками і проведення консультацій. З 2004 р. на виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу було засновано Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Завданням цього органу стало визначення пріоритетності сфер гармонізації законодавства України і ЄС. Після підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. Україна і ЄС заснували цілу низку інституцій, які забезпечували безпосереднє співробітництво між сторонами у всіх сферах взаємодії. Зокрема, мова йде про Раду асоціації, Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації, платформу громадянського суспільства. Статус цих інституцій регламентується у ст. 460-470 Угоди про асоціацію. Функціонування зазначених інституцій в останні роки позначилося результативністю, що у кінцевому рахунку позитивно відобразилося на модернізації багатьох елементів правової системи України з урахуванням досвіду ЄС.

Як **висновок** слід акцентувати увагу на тому, що взаємообумовленість процесів реформування правової системи України і розширення правового простору ЄС розкривається і в інших площинах взаємного впливу національної і європейської правових реальностей. Головним результатом активної взаємодії національної правової системи з правовим простором ЄС є зміна методологічних підходів до аналізу співвідношення політичних кордонів Європейського Союзу і територіальної сфери розповсюдження європейського правового простору. Саме тому перед сучасною науковою спільнотою постає нове перспективне завдання – обґрунтувати закономірності формування оптимальної моделі

запозичення Україною позитивних юридичних практик правового простору ЄС за умови збереження національної ідентичності вітчизняної правової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рейтинг стран мира по уровню прямых иностранных инвестиций. Гуманитарная энциклопедия: Исследования центра гуманитарных технологий, 2006–2019 URL: <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> (дата звернення: 23.05.2019).
2. Тихомиров Ю. А., Головина А. А., Плюгина И. В. Правовое пространство: границы и динамика: монография. Москва, «ИНФРА – М», 2019, 240 с.
3. Белов Д. М., Синьобок М. С. Правовий прототип держави: окремі питання в теорії сучасного конституціоналізму. *Порівняльно-аналітична право*. 2008. № 2. С. 52-54.
4. Барциц И. Н. Правовое пространство: основные признаки и закономерности развития. Журнал российского права. 2000, № 5-6. С. 110-114
5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Харків: Право, 2013. 760 с.
6. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р.: Закон України від 10.11.1994 р. № 237/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994 р. № 46. Стаття 415
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367
8. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciju-mizh-ukrayinoju-z-odniyeji-storoni-ta-yevropejskim-soyuzom-yevropejskim-spivtovaristvom-z-atomnoyi-energiyi-i-yihnimi-derzhavami-chlenami-z-inshoi-storoni> (дата звернення: 30.04.2019)
9. Договор о Европейском Союзе от 07 февраля 1992 г. *Европейский Союз: Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями*: под ред. С. Ю. Кашкина. М.: «ИНФРА – М», 2008. С. 166 - 210
10. Петришин О. В. Праворозуміння у вітчизняній юриспруденції: на шляху до інтегративного підходу. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 9-17
11. Рыбинский Ю. И. Европейские ценности. *Вестник Европы*. 2009. № 26-27. URL: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/26/ru3.html> (дата звернення: 02.05.2019 р.)
12. Сахань О. М. Шевчук Н. В. Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. №2 (37). С. 177-196
13. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Закон України від+12.07.2017 р. № 2129-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. 33. Ст. 361
14. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Офіційний Інтернет-сайт Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm> (дата звернення 09.06.2019)
15. Мельник В. В. Становленні і розвиток культурної політики в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2014. № 58. С. 148 – 156
16. Торговля з ЄС. Роз'яснення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ+) між Україною та ЄС як частини Угоди про асоціацію: брошура URL: <https://readymag.com/kis/eu-ukraine-fta/> (дата звернення: 03.05.2019)
17. Що таке безвізовий режим з ЄС. *Інтернет-сайт «Відкрий Європу»*. URL: <https://openeurope.in.ua/subjects/test-proverka-poiska-zigmund-tema-3> (дата звернення: 03.05.2019)
18. Евсеев А. П., Григоренко Е. И. Политизация конституционных институтов в современный период: сравнительно-правовое исследование: монография. Харьков, Юрайт, 2017. 264 с.

REFERENCES

1. Rejting stran mira po urovnju prjamyh inostrannyh investicij. Gumanitarnaja jenciklopedija: Issledovanija centra gumanitarnyh tehnologij, 2006–2019 URL: <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> (data zvernennja: 23.05.2019).
2. Tihomirov Ju. A., Golovina A. A., Pljugina I. V. Pravovoe prostranstvo: granicy i dinamika: monografija. Moskva, «INFRA – M», 2019, 240 s.
3. Belov D. M., Sin'obok M. S. Pravovij prsotir derzhavi: okremi pitannja v teorii suchasnogo konstitucionalizmu. *Porivnjal'no-analitichna pravo*. 2008. № 2. S. 52-54
4. Barcic I. N. Pravovoe prostranstvo: osnovnye priznaki i zakonornosti razvitija. *Zhurnal rossijskogo prava*. 2000, № 5-6. S. 110-114
5. Jakovjuk I. V. Pravovi osnovi integracii do ES: zagal'noteoretichnij analiz. Harkiv: Pravo, 2013. 760 s.
6. Pro ratifikaciju Ugodi pro partnerstvo i spivrobotnictvo mizh Ukrainoju i Evropejs'kimi Spivtovaristvami ta ih derzhavami-chlenami vid 14.06.1994 r.: Zakon Ukraini vid 10.11.1994 r. № 237/94-VR. *Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraini*. 1994 r. № 46. *Stat'tja* 415.
7. Pro Zagal'noderzhavnu programu adaptacii zakonodavstva Ukraini do zakonodavstva Evropejs'kogo Sojuzu.: Zakon Ukraini vid 18.03.2004 r. № 1629-IV. *Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraini*. 2004. № 29. St. 367
8. Pro vikonannja Ugodi pro asociaciju mizh Ukrainoju, z odniei storoni, ta Evropejs'kim Sojuzom, Evropejs'kim spivtovaristvom z atomnoi energii i ihnimi derzhavami-chlenami, z inshoi storoni: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid

25.10.2017 r. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-z-odniyeyi-storoni-ta-yevropejskim-soyuzom-yevropejskim-spivtovaristvom-z-atomnoyi-energiyi-i-yihnimi-derzhavami-chlenami-z-inshoyi-storoni> (data zvernennja: 30.04.2019)

9. Dogovor o Evropejskom Sojuze ot 07 fevralja 1992 g. Evropejskij Sojuz: Osnovopolagajushhie akty v redakcii Lissabonskogo dogovora s kommentarijami: pod red. S. Ju. Kashkina. M.: «INFRA – M», 2008. S. 166 - 210

10. Petrishin O. V. Pravorozuminnja u vitchiznjanij jurisprudencii: na shljahu do integrativnogo pidhodu. Publichne pravo. 2017. № 3. S. 9-17

11. Rybinskij Ju. I. Evropejskie cennosti. Vestnik Evropy. 2009. № 26-27. URL: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/26/ru3.html> (data zvernennja: 02.05.2019 r.)

12. Sahan' O. M. Shevchuk N. V. Evropejs'ki cinnosti jak zaporuka procvitannja suspil'stva: ukraïns'kij vibir. Visnik Nacional'nogo universitetu «Juridichna akademija Ukraïni imeni Jaroslava Mudrogo». 2018. №2 (37). S. 177-196

13. Pro ratifikaciju Ugodi mizh Ukraïnoju ta Evropejs'kim policejs'kim ofisom pro operativne ta strategichne spivrobotnictvo: Zakon Ukraïni vid+12.07.2017 r. № 2129-VIII. Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraïni. 2017. 33. St. 361

14. Zona vil'noi torgivli mizh Ukraïnoju ta ES. Oficijnij Internet-sajt Predstavництва Ukraïni pri Evropejs'komu Sojuzi ta Evropejs'komu Spivtovaristvi z atomnoï energii. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm> (data zvernennja 09.06.2019)

15. Mel'nik V. V. Stanovlenni i rozvitok kul'turnoï politiki v umovah globalizacii. Gumanitarnij visnik ZDIA. 2014. № 58. S. 148 – 156

16. Torgivlja z ES. Roz'jasnennja pogliblenoï ta vseosjazhnoï zoni vil'noi torgivli (ZVT+) mizh Ukraïnoju ta ES jak chastini Ugodi pro asociaciju: broshura URL: <https://readymag.com/kis/eu-ukraine-fta/> (data zvernennja: 03.05.2019)

17. Shho take bezvizovij rezhim z ES. Internet-sajt «Vidkrij Evropu». URL: <https://openeurope.in.ua/subjects/test-proverka-poiska-zigmund-tema-3> (data zvernennja: 03.05.2019)

18. Evseev A. P., Grigorenko E. I. Politizacija konstitucionnyh institutov v sovremennyj period: sravnitel'no-pravovoe issledovanie: monografija. Har'kov, Jurajt, 2017. 264 c.